

GLÓWNY URZĄD STATYSTYCZNY
DEPARTAMENT BADAŃ DEMOGRAFICZNYCH

**Informacja o rozmiarach i kierunkach emigracji z Polski
w latach 2004 – 2010**

Wprowadzenie

Główny Urząd Statystyczny po raz kolejny prezentuje szacunek liczby mieszkańców Polski przebywających czasowo za granicą. Pierwszy szacunek uwzględniający lata 2004-2006 został opublikowany w październiku 2007 r., następne – w kolejnych latach 2008-2010. Należy zaznaczyć, że przez osoby przebywające czasowo za granicą należy rozumieć takie osoby, które przebywają poza krajem (często nawet przez wiele lat), ale nie dokonały wymeldowania z pobytu stałego w Polsce w związku z wyjazdem na stałe za granicę.

W początkowym okresie członkostwa Polski w UE obserwowany był znaczący wzrost emigracji z Polski. Otwarcie rynków pracy zachęcało Polaków do podejmowania pracy za granicą. W 2007 r. liczba Polaków przebywających czasowo za granicą osiągnęła najwyższą wartość szacowaną na 2270 tys.

Kryzys finansowy, który wybuchł w 2008 r. na dużą skalę w USA, miał wpływ nie tylko na gospodarkę wielu krajów ale również na wielkość i kierunki migracji zagranicznych. Polska statystyka migracji również odnotowała zmiany w liczbie przyjazdów do Polski i wyjazdów za granicę. W 2008 r. zaobserwowano niewielki spadek liczby Polaków przebywających czasowo za granicą. W latach 2009-2010 liczba ta kształtowała się na niższym poziomie i ulegała wahaniom.

Wyniki szacunku

Szacunki emigracji opracowane przez GUS (p. tabl. 1) przedstawiają liczbę emigrantów z Polski przebywających czasowo za granicą w latach 2004-2010 – według stanów w końcu każdego roku. Dane te obrazują zatem tzw. zasoby imigracyjne Polaków w innych krajach. Nie są to strumienie migracji w poszczególnych latach i dlatego dane te nie mogą być sumowane. Wyniki szacunków z założenia nie obejmują emigracji sezonowych Polaków, które z uwagi na czas ich trwania – najczęściej do trzech miesięcy – w większości krajów Wspólnoty podlegają uproszczonym procedurom formalno-prawnym lub w ogóle nie są rejestrowane¹.

Prezentowana tabela zawiera szacunkowe dane dla krajów „starej UE-15” (poza Luksemburgiem) oraz – spośród krajów, które wstąpiły do UE po 2004 roku – Republiki Czeskiej i Cypru. Z krajów nie należących do UE pokazano Norwegię (kraj należący do obszaru EEA), która stała się ważnym kierunkiem polskiej emigracji. Dane za lata 2007-2010 dotyczą osób przebywających czasowo za granicą powyżej 3 miesięcy², natomiast dane do 2006 r. obejmują osoby przebywające czasowo powyżej 2 miesięcy. Należy podkreślić, że różnice wyników tych badań, wynikające ze zmiany kryterium okresu nieobecności są jednak bardzo niewielkie i dane te mogą być porównywane w czasie.

Ze względu na różne systemy ewidencjonowania przepływów migracyjnych oraz dostępne dane administracyjne, rzadziej statystyczne (tak w Polsce, jak i w poszczególnych krajach członkowskich UE) wyniki szacunku opracowanego przez GUS powinny być traktowane jako przybliżone. Dodatkowym utrudnieniem przy szacowaniu danych dla poszczególnych krajów jest fakt, że wiele osób po opuszczeniu Polski zmienia kraj przebywania, wyjeżdżając np. z Wielkiej Brytanii do Norwegii lub innego kraju – bardziej atrakcyjnego pod względem oferowanych wynagrodzeń czy dostępu do szerszych świadczeń społecznych.

¹ Liberalizacja dostępu do europejskich rynków pracy po 1 maja 2004 r. spowodowała rejestrowanie się wielu Polaków, którzy już wcześniej przebywali (najczęściej pracując w szarej strefie) w wielu krajach UE. Niestety brak jest rzetelnej informacji o skali tego zjawiska, a zatem niezwykle trudne są do oszacowania strumienie emigracji, jakie miały miejsce począwszy od 2004 roku.

² Kryterium czasowe powyżej 3 miesięcy zostało wprowadzone do badań statystycznych w 2006 roku w związku z nowelizacją *Ustawy z dn. 14 lipca 2006 o wjeździe na terytorium RP, pobycie oraz wyjeździe z tego terytorium obywateli państw członkowskich UE i członków ich rodzin (Dz.U.06.144.1043 z późn. zm.)*

Tabl. 1. Emigracja z Polski na pobyt czasowy w latach 2004-2010^a*(stan w końcu roku)*

Kraj przebywania	Liczba emigrantów w tys.							
	NSP 2002 ^b	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Ogółem	786	1 000	1 450	1 950	2 270	2210	1 870	1990
Europa	461	770	1 200	1 610	1 925	1887	1 635	1690
w tym:								
Unia Europejska (27 krajów)^c	451	750	1 170	1 550	1 860	1820	1 570	1615
w tym:								
Austria	11	15	25	34	39	40	38	32
Belgia	14	13	21	28	31	33	34	45
Cypr	4	4	3	3
Dania	17	19	20	19
Finlandia	0,3	0,4	0,7	3	4	4	3	3
Francja	21	30	44	49	55	56	47	55
Grecja	10	13	17	20	20	20	16	16
Hiszpania	14	26	37	44	80	83	84	50
Irlandia	2	15	76	120	200	180	140	125
Niderlandy	10	23	43	55	98	108	84	108
Niemcy	294	385	430	450	490	490	415	455
Portugalia	0,3	0,5	0,6	1	1	1	1	1
Republika Czeska	8	10	9	7
Szwecja	6	11	17	25	27	29	31	37
Wielka Brytania	24	150	340	580	690	650	555	560
Włochy	39	59	70	85	87	88	85	92
Kraje spoza Unii Europejskiej	10	20	30	60	65	67	65	75
w tym:								
Norwegia	36	38	45	46

a Dane dotyczą liczby osób przebywających za granicą czasowo: dla lat 2002-2006 – powyżej 2 miesięcy, dla lat 2007-2010 – powyżej 3 miesięcy.

b Po rozszacowaniu liczby emigrantów o nieustalonym kraju czasowego pobytu liczba emigrantów przebywających w krajach Europy wynosi 547 tys., w krajach UE – 535 tys.

c Do 2006 r. 25 krajów.

Szacuje się, że w końcu 2010 roku poza granicami Polski przebywało czasowo około 1990 tys. mieszkańców naszego kraju, tj. o 120 tys. więcej niż w 2009 roku (około 1870 tys.). Wydaje się jednak, że wyniki szacunku za 2009 r. zostały zaniżone. W Europie w 2010 r. przebywało 1690 tys. osób (w 2009 roku – około 1635 tys.). przy czym zdecydowana większość – około 1615 tys. – emigrantów z Polski przebywała w krajach członkowskich UE. Liczba ta zwiększyła się o 45 tys. w stosunku do 2009 roku. Spośród

krajów UE, nadal najwięcej osób przebywało w Wielkiej Brytanii (560 tys.), Niemczech (455 tys.), Irlandii (125 tys.) oraz Niderlandach (108 tys.).

Z uwagi na fakt, że okres, jaki upłynął od spisu 2002 – którego wyniki stanowiły bazę do prezentowanych szacunków – jest już stosunkowo duży, a w ostatnich latach występowała znaczna dynamika zmian zarówno liczby wyjazdów za granicę jak i powrotów, szacowanie staje się trudniejsze. Należy podkreślić, że na wielkość zasobów migracyjnych wpływa zarówno liczba wyjazdów jak i powrotów, które zawsze – w mniejszym lub większym stopniu – towarzyszą wyjazdom.

W 2010 r. dla kilku krajów z obszaru UE odnotowano wzrost liczby Polaków, co oznacza, że liczba wyjazdów do tych krajów przewyższyła liczbę powrotów. Wyhamowanie powrotów było spowodowane prawdopodobnie faktem zmniejszenia się potencjalnego zasobu osób, które nie osiągnęły w kraju wyjazdu stabilizacji zawodowej oraz zadowalającego poziomu życia i zdecydowały się wracać do Polski. Polacy, którzy mają ustabilizowaną sytuację ekonomiczną w kraju goszczącym, zdecydowali się na pozostanie w nim. Z drugiej strony wiele osób – głównie młodych – w dalszym ciągu widzi szanse na poprawę swojej sytuacji życiowej za granicą i podejmuje decyzję o wyjeździe na pewien czas z kraju. Część osób wyjeżdża w celu połączenia się z członkami rodziny, którzy wyjechali kilka lat wcześniej i najczęściej nabyli prawa do pobytu, mają pracę i szerszy dostęp do świadczeń społecznych.

Znaczny spadek liczby Polaków przebywających w Hiszpanii, był spowodowany prawdopodobnie utratą miejsc pracy w związku z kryzysem ekonomicznym panującym w tym kraju. Według Eurostatu bezrobocie w Hiszpanii w 2010 r. przekroczyło 20%, co usytuowało ją na pierwszym miejscu wśród krajów UE. Większość mieszkających w Hiszpanii Polaków boleśnie odczuło skutki kryzysu. Tak zawsze popularny wśród Polaków sektor hotelarski, odnotował w 2010 r. roku znaczny spadek zatrudnienia w stosunku do roku ubiegłego. Z budownictwa, w którym również pracowało wielu naszych rodaków, zwolnionych zostało najwięcej pracowników. Polacy zdecydowali się na powrót do kraju lub częściej – na zmianę kraju przebywania.

Jednocześnie zaobserwowano wzrost liczby osób przebywających w krajach europejskich nienależących do UE. Rośnie zainteresowanie Polaków podejmowaniem pracy w Szwajcarii. Należy podkreślić, że pomimo kryzysu gospodarczego na rynkach światowych sytuacja na rynku pracy w Szwajcarii pozostaje dobra. Niskie bezrobocie i wysoki kurs CHF zachęca pracowników z Polski do podejmowania pracy w różnych sektorach gospodarki tego kraju.

Szacuje się, że około 80% czasowych emigrantów z Polski przebywa za granicą co najmniej 12 miesięcy. Osoby te zaliczane są do emigrantów długookresowych i – razem z osobami, które wyemigrowały na stałe – powinny być uwzględnione w stanach ludności poszczególnych krajów (są rezydentami krajów przyjmujących).

Zdecydowana większość polskich emigrantów przebywa za granicą w związku z pracą, aczkolwiek wraz z upływem czasu zwiększa się odsetek osób – członków rodzin polskich emigrantów, pozostających na ich utrzymaniu (małżonkowie, dzieci). Osoby, które wyjechały w okresie od maja 2004 r. do końca 2010 r., w 80-90% przypadków przebywały za granicą podejmując pracę lub jej poszukując.

Źródła danych o emigracji Polaków za granicę

Przy szacowaniu emigracji czasowej dla poszczególnych lat korzystano z różnych źródeł. Podstawą szacunków były wyniki powszechnego spisu ludności 2002 (w maju 2002 r. przebywało za granicą 786 tys. mieszkańców Polski, z czego ponad 626 tys. przez okres co najmniej 12-tu miesięcy). Do oszacowania liczby emigrantów z Polski przebywających czasowo powyżej 3 miesięcy (do 2006 r. – powyżej 2 miesięcy) za granicą zostały wykorzystane zarówno źródła krajowe jak i zagraniczne.

Wśród krajowych źródeł danych należy wymienić:

1. Wyniki Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL), które pokazują trend i główne kierunki emigracji. Należy podkreślić, że z wyników badania nie można korzystać wprost, ponieważ nie odzwierciedla ono w pełni skali zjawiska (próba gospodarstw domowych objętych badaniem jest zbyt mała do badania migracji zagranicznych, pomimo dwukrotnego jej zwiększenia począwszy od 2010 r. Ponadto badanie BAEL nie obejmuje wszystkich grup migrantów, np.: osób, które wyemigrowały z całymi rodzinami, emigrantów – osób tworzących jednoosobowe gospodarstwa domowe – zamieszkałych samodzielnie itp.). Tym niemniej wyniki tego badania stanowią podstawowe źródło danych o polskich emigrantach, dostarczające jednocześnie informacji o migracjach w związku z pracą;
2. Badanie ludności nieobecnej w związku z wyjazdem na pobyt czasowy za granicę – przeprowadzane przez GUS według stanu z 31 grudnia każdego roku. Badanie obejmuje wyłącznie te osoby, które formalnie – w miejscu swojego zamieszkania lub przebywania – zgłosiły swój wyjazd na pobyt czasowy za granicę. Badania te nie odzwierciedlają skali zjawiska, ale dobrze obrazują trendy i strukturę emigracji według krajów emigracji;

3. Europejskie Badanie Warunków Życia Ludności (EU-SILC), które dostarcza informacji nie tylko o członkach gospodarstw domowych przebywających czasowo za granicą, ale również o osobach, które w momencie badania nie są zaliczane do składu gospodarstwa domowego, ale były jego członkami przed wyjazdem za granicę. Podobnie jak w przypadku badania BAEL, z wyników badania nie można korzystać wprost, ze względu na ograniczenia dotyczące głównie wielkości próby i pozostawania z założenia poza badaniem tych gospodarstw domowych, których wszyscy członkowie przebywają za granicą;
4. Raporty opracowane przez b. Ministerstwo Gospodarki i Pracy oraz Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej³ wykorzystujące dane uzyskane za pośrednictwem polskich placówek dyplomatyczno-konsularnych.

Wśród zagranicznych źródeł danych należy wymienić źródła administracyjne, rejestry i statystyki krajów, do których wyjeżdża najwięcej Polaków.

W szczególności korzystano z:

- a) statystyk prowadzonych przez urzędy statystyczne innych krajów z uwzględnieniem różnic w metodologii gromadzenia tych danych. Od 2009 r. urzędy statystyczne krajów członkowskich powinny dostarczać do bazy Eurostatu dane zgodnie z metodologią ujętą w Rozporządzeniu Nr 862/2007⁴,
- b) danych o liczbie osób zarejestrowanych w *Worker Registration Scheme (WRS)*⁵ administrowanym przez Home Office Wielkiej Brytanii,

Specyfika systemu nie pozwala na dokładne określenie liczby Polaków przebywających w Wielkiej Brytanii ze względu na to, iż z rejestru nie są „zdejmowane” osoby, które zakończyły pracę lub wyjechały z tego kraju. Nie wiadomo też, ile osób nie dopełnia obowiązku rejestracji. Dlatego też dane z WRS pozwalają jedynie na wskazanie tendencji w zatrudnieniu pracowników z nowych państw członkowskich;

³ Informacja w sprawie zatrudnienia obywateli polskich w innych państwach Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Szwajcarii oraz obywateli państw EOG w Polsce; Raporty Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej dostępne na stronie: <http://www.mpips.gov.pl/analizy-i-raporty/monitoring-przeplywu-pracownikow-miedzy-polska-a-panstwami-europejskiego-obszaru-gospodarczego/>

⁴ Rozporządzeniu (WE) Parlamentu Europejskiego i Rady Nr 862/2007 z dnia 11 lipca 2007 r. w sprawie statystyk Wspólnoty z zakresu migracji i ochrony międzynarodowej oraz uchylające rozporządzenie Rady (EWG) nr 311/76 w sprawie zestawienia statystyk dotyczących pracowników cudzoziemców (Dz. U. UE L 199/23).

⁵ System WRS został zamknięty z dniem 30 kwietnia 2011 r. z uwagi na zapisy zawarte w Traktacie Akcesyjnym, mówiące o niestosowania działań restrykcyjnych związanych z dostępem do rynku pracy państw członkowskich z grupy A8 po siedmiu latach od momentu wstąpienia do struktur UE.

- c) danych o liczbie osób posiadających numer ubezpieczenia (*National Insurance Number*) w Wielkiej Brytanii – z raportów DWP (*Department for Work and Pension*),
- d) informacji o liczbie wydanych numerów PPS (*Personal Public Service Number*) w Irlandii,
- e) rejestrów cudzoziemców, którzy uzyskali prawo pobytu w danym kraju.

Wobec bardzo różnorodnych źródeł danych – zarówno administracyjnych jak i statystycznych – dostarczających bardzo różnych informacji, ustalenie rzeczywistych rozmiarów migracji Polaków jest niezwykle trudne. W poszczególnych krajach istnieje wiele systemów ewidencjonowania przepływów migracyjnych, przy czym systemy te nie obejmują wszystkich imigrantów, a jednocześnie często obejmują tych, którzy już opuścili kraj emigracji, przemieszczając się do innych krajów członkowskich Wspólnoty, które jako kolejne otwierały swoje rynki pracy lub łagodziły zbyt restrykcyjne przepisy dotyczące zatrudniania cudzoziemców.

Szacunek dla 2010 r. wykorzystywał w ograniczonym zakresie krajowe źródła informacji z uwagi na znaczne rozbieżności pomiędzy wielkościami wynikającymi z każdego z tych źródeł oraz rozbieżności pomiędzy źródłami polskimi i zagranicznymi. Podkreślić jednak należy, że główne kierunki emigracji we wszystkich krajowych źródłach są zbieżne.

Mając na uwadze złożoność zjawiska i trudność jego obserwacji – należy bardzo ostrożnie analizować zmiany skali i kierunków emigracji czasowych Polaków, jakie miały miejsce w ostatnich latach.

W 2011 r. został przeprowadzony spis powszechny ludności i mieszkań, w którym między innymi była badana emigracja na pobyt czasowy. Zakłada się, że dane pozyskane w spisie będą miarodajne i odzwierciedlą rzeczywistą skalę i kierunki migracji zagranicznych. Wyniki spisu z zakresu migracji opublikowane zostaną w 2012 r. i w przypadku wystąpienia różnic między wynikami spisu a szacunkami przewiduje się ewentualną korektę szacunków za ostatnie 2 lata.

Opracowano w Wydziale Badań i Analiz Migracji:

Zofia Kostrzewa – konsultant

Dorota Szałtys – naczelnik

Akceptacja:

Prof. Janusz Witkowski – Prezes GUS